PWYLLGOR CYFLE CYFARTAL **EOC-02-02(min)**

COFNODION

Dyddiad:	6 Mawrth 2002	
Amser:	9.30am	
Lleoliad:	Ystafelloedd Pwyllgora 3 a 4, Adeilad y Cynulliad Cenedlaethol	
Yn bresennol:		
Aelodau	Edwina Hart (Cadeirydd)	Gwyr
	Lorraine Barrett	De Caerdydd a Phenarth
	Eleanor Burnham	Gogledd Cymru
	Ann Jones	Dyffryn Clwyd
	Val Lloyd	Dwyrain Abertawe
	Helen Mary Jones	Llanelli
	David Melding	Canol De Cymru
	Peter Rogers	Gogledd Cymru
	Janet Ryder	Gogledd Cymru
	Owen John Thomas	Canol De Cymru
Ymgynghorwyr i’r Pwyllgor	Kate Bennett	Comisiwn Cyfle Cyfartal
	Will Bee	Comisiwn Hawliau Anabledd
Yn cyflwyno i’r Pwyllgor	Delyth Evans AC	Pwyllgor Diwylliant
	Teresa Rees	Comisiynydd Cymru, Comisiwn Cyfle Cyfartal
	Yr Athro Eric Sunderland	Cadeirydd, Y Comisiwn Trefniadau Etholiadol Llywodraeth Leol
Swyddogion	Lindsay Hollies	Uned Penodiadau Cyhoeddus
	Elisabeth Jones	Swyddfa’r Cwnsler Cyffredinol
	Hugh Rawlings	Y Comisiwn Trefniadau Etholiadol Llywodraeth Leol i Gymru
	Howell Rees	Clerc y Pwyllgor
	James Owen	Dirprwy Glerc y Pwyllgor

Eitem 1: Adroddiad y Cadeirydd

Papur: EOC-01-02(p.1)

1.1 Croesawodd y Cadeirydd bawb i’r cyfarfod. Derbyniwyd ymddiheuriadau gan Huw Lewis a Mashuq Ally. Anfonodd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ymddiheuriadau am yr eitem ar fynediad i orsafoedd pleidleisio.

1.2 Cyflwynodd y Cadeirydd ei hadroddiad ysgrifenedig. Gwnaed y pwyntiau canlynol:

- Byddai’r clerc yn cysylltu â’r aelodau i drafod y trefniadau ar gyfer ymweliad y pwyllgor â’r Awdurdod Cydraddoldeb yn Nulyn (**pwynt gweithredu**). Cytunodd y pwyllgor i ymestyn hyd yr Adolygiad Sipsiwn-Deithwyr, gyda’r bwriad o’i ddirwyn i ben yn ystod haf 2003.
- Ysgrifennodd y Cadeirydd at yr Arglwydd Rooker, Gweinidog y Swyddfa Gartref dros Ddinasyddiaeth a Mewnfudo, o ran y defnydd o Ysbyty’r Sili.

1.3 Cytunodd y pwyllgor ar ei ymateb i’r Cabinet ar Gydnabyddiaeth Penodeion Cyhoeddus fel y’i cynigiwyd gan y Cadeirydd. Ceir copi o lythyr y Cadeirydd yn atodiad 1.

1.4 Hysbysodd David Melding, Cadeirydd y Gweithgor ar Gyflog Cyfartal, y pwyllgor y byddai’r ymgyrch cyflog cyfartal yn cael ei lansio ar 7 Mawrth 2002 ac y cyflwynwyd cynnig gan y Cynulliad a dderbyniodd cefnogaeth pob plaid. Roedd yr ymgyrch yn dangos gwerth cytundebau partneriaeth rhwng y Cynulliad a sefydliadau allanol. Hysbysodd Kate Bennett y pwyllgor i’r ymgyrch dderbyn cyhoeddusrwydd da ac y byddai Teresa Rees yn sôn am y cynnydd yng Nghymru yng nghynhadledd y Comisiwn Cyfle Cyfartal (EOC) ar 8 Mawrth 2002.

1.5 Hysbysodd y Cadeirydd y pwyllgor y penodwyd Neil Wooding fel Comisiynydd yr EOC yng Nghymru o fis Mehefin 2002. Croesawodd y pwyllgor y penodiad.

Eitem 2: Adolygiad o’r Iaith Gymraeg

2.1 Nododd Delyth Evans i’r Pwyllgor Diwylliant dderbyn swm sylweddol o dystiolaeth ar draws ystod eang o feysydd pwnc gan gynnwys cymunedau, datblygu economaidd, tai a chynllunio a’i fod wrthi ar hyn o bryd yn llunio ei argymhellion. Byddai gan y Pwyllgor Diwylliant ddiddordeb ym marn y Pwyllgor Cyfle Cyfartal am rôl yr iaith Gymraeg.

2.2 Codwyd y pwyntiau canlynol wrth drafod:

- Dylai pobl y mae Cymraeg yn iaith gyntaf iddynt allu cael mynediad i wasanaethau a gyflwynir drwy gyfrwng y Gymraeg lle bynnag y bônt yn byw yng Nghymru. Roedd yn bwysig i wasanaethau, ac yn benodol gwasanaethau iechyd, gael eu darparu drwy gyfrwng y Gymraeg y tu hwnt i’r man cyswllt cychwynnol. Ni fyddai darparu gwasanaethau yn Gymraeg o reidrwydd yn golygu cost ychwanegol pe defnyddiwyd y staff presennol yn fwy effeithiol. Dylai’r sector preifat hefyd sicrhau bod gwasanaethau ar gael yn Gymraeg.
- Dylai addysg Gymraeg fod ar gael i rieni mewn ardaloedd nad Cymraeg oedd y brif iaith. Dylid rhoi’r cyfle i rieni ddewis ym mha iaith y byddai eu plant yn derbyn eu haddysg a dylid annog

datblygiad ysgolion dwyieithog. Ni ddylai ansawdd yr addysg a ddarperir fod yn ddibynnol ar yr iaith. Dylid darparu gwasanaethau anghenion addysgol arbennig hefyd drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Dylid darparu gwasanaethau drwy gyfrwng ieithoedd lleiafrifol eraill hefyd.
- Nid adolygiad y Pwyllgor Diwylliant fyddai diwedd y broses o archwilio’r iaith Gymraeg. Dylai’r adolygiad roi sylw priodol i gyfle cyfartal gan hysbysu pobl am eu hawl sylfaenol i ofyn am wasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg. Dylid ystyried rhinweddau penodi cynrychiolydd o Fwrdd yr Iaith Gymraeg fel gwestai sefydlog i’r Pwyllgor Cyfle Cyfartal. Cytunodd y Cadeirydd i ystyried yr awgrym hwn ar ôl i’r adolygiad gael ei gwblhau.
- Roedd hyrwyddo gwasanaethau dwyieithog yn bwysig er mwyn sicrhau y gallai’r iaith Gymraeg ffynnu heb ddod yn elitaidd.
- Er mwyn darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithiol, dylai byrddau Cyrff Cyhoeddus a Noddir gan y Cynulliad (ASPBs) fod yn gynrychioliadol o’r cymunedau a wasanaethir ganddynt. Felly dylid cynrychioli siaradwyr Cymraeg ar fyrddau a dylai gweithdrefnau penodiadau cyhoeddus ystyried hyn. Gofynnodd y Cadeirydd am nodyn ar nifer aelodau byrddau ASPBs sy’n siarad Cymraeg wedi’i fynegi yn nhermau’r rhanbarth a wasanaethir gan yr ASPB (**pwynt gweithredu**).
- Byddai materion yn ymwneud â thegwch a chydraddoldeb yn hanfodol i gasgliadau’r adolygiad. Gofynnodd y pwyllgor am gyfle i gyflwyno sylwadau ar adroddiad drafft y Pwyllgor Diwylliant (**pwynt gweithredu**).

Eitem 3: Cod Ymarfer ar Benodiadau Cyhoeddus

Papur: EOC-02-02(p2)

3.1 Cyflwynodd y Cadeirydd y Cod Ymarfer diwygiedig ar Benodiadau Cyhoeddus a gofynnodd am sylwadau’r pwyllgor ar y ddogfen ddrafft.

3.2 Cyflwynodd y pwyllgor y sylwadau canlynol:

- Dylai’r cod sicrhau bod aseswyr annibynnol yn destun rhaglen dethol a hyfforddi drwyadl er mwyn sicrhau safon uchel o wybodaeth a pherfformiad. Dylid hysbysu aseswyr annibynnol am flaenoriaethau cydraddoldeb y Cynulliad fel rhan o’r broses hyfforddi hon. Nododd y pwyllgor ei bod yn orfodol i aseswyr sydd newydd eu penodi ymgymryd â hyfforddiant sefydlu ac y byddai’r broses hon yn cael ei hategu gan hyfforddiant penodol gan y Cynulliad a fyddai’n cynnwys gwybodaeth am flaenoriaethau cydraddoldeb y Cynulliad.
- Dylai hyfforddiant i aseswyr annibynnol ac aelodau sy’n ymwneud â phenodi barhau y tu hwnt i’r cyfnod sefydlu a chael ei adnewyddu unwaith y flwyddyn.
- Roedd yn bwysig i’r broses o benodi aseswyr annibynnol fod yn agored ac yn dryloyw a byddai adborth priodol i ymgeiswyr aflwyddiannus yn hanfodol yn hyn o beth.
- Dylid recriwtio cynrychiolaeth amrywiol o aseswyr annibynnol.
- Dylid diwygio’r cod i’w wneud yn fwy penodol i’r Cynulliad.

3.3 Cytunodd y Cadeirydd y byddai’n dosbarthu’r cod diwygiedig i’r aelodau i gael adborth arno cyn ei

gyflwyno ger bron y Cabinet (**pwynt gweithredu**). Cytunodd y pwyllgor i ystyried strategaeth hyfforddi'r Cynulliad ar gyfer ymgynghorwyr annibynnol yn ystod y cyfarfod nesaf (**pwynt gweithredu**).

Eitem 4: Cynllun Gweithredu Amrywiaeth

Papur: EOC-02-02(p.3)

4.1 Cyflwynodd Teresa Rees y Cynllun Gweithredu Amrywiaeth drafft. Prif ddiben y cynllun gweithredu oedd annog mwy o amrywiaeth ymhlith penodeion cyhoeddus. Er mwyn hyrwyddo amrywiaeth a chynorthwyo pobl i weithio'n fwy effeithiol, byddai angen newid diwylliant cyrff cyhoeddus. Roedd y cynllun gweithredu yn rhan o ymdrech i ddarparu gwasanaethau yn fwy effeithiol yng Nghymru drwy foderneiddio gwasanaethau cyhoeddus.

4.2 Codwyd y pwyntiau canlynol wrth drafod:

- Mae angen cael gwared ar y rhwystrau seicolegol a chorfforol, a oedd yn atal pobl anabl rhag gwneud cais am benodiadau cyhoeddus, drwy ymgyrch broactif i annog pobl i gyflwyno eu hunain.
- Roedd y cynllun gweithredu yn strategaeth hir dymor a oedd yn defnyddio'r Rhyngrwyd i ategu prosesau gwybodaeth mwy traddodiadol.
- Byddai'n bwysig cynnwys partneriaid o fewn y sector gwirfoddol a'r sector busnes wrth ystyried y cynllun gweithredu. Nododd y Cadeirydd y byddai'r cynllun gweithredu yn cael ei gyflwyno ar gyfer un o gyfarfodydd cyngor y sector gwirfoddol yn y dyfodol.
- Dylid recriwtio pobl o amrywiol gefndiroedd a phrofiadau ac ni ddylai oedran fod yn rhwystr i gyfranogiad. Dylid addysgu pobl ifanc yn arbennig a'u hannog i ganfod sut mae'r sector cyhoeddus yn gweithredu.
- Er mwyn darbwyllo'r sector preifat a phobl hunan gyflogedig i gyflwyno eu hunain ar gyfer swyddi gwasanaeth cyhoeddus, byddai angen darparu cymorth realistig wrth reoli ymrwymiadau gwaith.
- Dylai'r cynllun gweithredu anelu at ddatblygu ymgeiswyr presennol yn ogystal â nodi ymgeiswyr newydd.
- Byddai gwaith allgyrch y Cynulliad yn bwysig wrth gynorthwyo a datblygu ymgeiswyr o bob sector o'r gymuned a gellid ei ddefnyddio i ledaenu ethos y gwasanaeth cyhoeddus i gymdeithas.
- Roedd y cynllun gweithredu yn cynnwys peilot cysgodi gwaith, a oedd yn canolbwyntio ar ehangu amrywiaeth.
- Roedd cynllun manylach wrthi'n cael ei baratoi, ar ôl i ddata gwaelodlin ddod i'r amlwg, a fyddai'n cynnwys gwybodaeth am derfynau amser a thargedau. Byddai angen proses werthuso wedi'i hamseru ar y cynllun manwl.

4.3 Cytunodd y pwyllgor ar y canlynol:

- Dylid ailenwi'r cynllun gweithredu yn 'Prif Ffrydio Cydraddoldeb mewn Penodiadau Cyhoeddus'.
- Yn ei gyfarfod nesaf byddai'r pwyllgor yn ystyried y trefniadau ar gyfer rhoi adborth i ymgeiswyr aflwyddiannus (**pwynt gweithredu**).
- Byddai papur yn amlinellu'r materion a godwyd yn y cyfarfod yn cael ei gyflwyno i'w ystyried yn y cyngor partneriaeth. Wedyn gallai'r pwyllgor drafod unrhyw ymateb gan y cyngor mewn cyfarfod yn y dyfodol (**pwynt gweithredu**).
- Byddai'r Fonesig Rennie Fritchie, y Comisiynydd Penodiadau Cyhoeddus, yn cael gwahoddiad i fynychu un o gyfarfodydd y pwyllgor yn y dyfodol er mwyn trafod cysgodi gwaith a materion eraill (**pwynt gweithredu**).

Eitem 5: Mynediad i Orsafoedd Pleidleisio

Papurau: 'Polls Apart 3' ac EOC-02-02(p.4)

5.1 Cyflwynodd Will Bee yr adroddiad 'Polls Apart 3' a'r papur i'r pwyllgor. Nododd yr adroddiad nad oedd 69% o'r gorsafoedd pleidleisio yng Nghymru yn hygyrch i bobl anabl. O ganlyniad, roedd mwyafrif helaeth o bobl anabl yn methu â chymryd rhan lawn yn y broses ddemocrataidd. Roedd y wybodaeth a oedd yn benodol i Gymru yn brin, ond roedd y ffigurau a oedd ar gael yn cynrychioli'r darlun cenedlaethol yn fras ac yn dangos y rhwystrau a wynebir gan bobl anabl. Roedd nifer y lleoliadau a oedd yn addas i'w defnyddio fel gorsafoedd pleidleisio mewn rhai ardaloedd gwledig yn gyfyngedig, ond roedd mwy o ddewis mewn ardaloedd trefol. Drwy sicrhau blaen gynllunio digonol gellid ymdrin â'r rhan fwyaf o'r problemau a nodwyd yn 'Polls Apart 3' a dylai hynny ddechrau yn awr mewn pryd ar gyfer etholiadau'r Cynulliad yn 2003.

5.2 Nododd yr Athro Eric Sunderland fod y Comisiwn Trefniadau Etholiadol Llywodraeth Leol wedi cyfarfod â phob un o'r 22 o awdurdodau lleol yng Nghymru a'u bod wedi nodi bod llawer o grwpiau wedi'u tangynrychioli ar hyn o bryd gan drefniadau llywodraeth leol. Cydnabu'r Comisiwn hefyd bwysigrwydd rhoi cyfle i bawb gymryd rhan yn y broses ddemocrataidd. Byddai'r Comisiwn yn cynhyrchu adroddiad ar drefniadau etholiadol erbyn diwedd mis Gorffennaf 2002. Byddai'r adroddiad yn cydnabod y dylid rhoi'r cyfle i bawb allu pleidleisio mewn gorsafoedd pleidleisio, gyda systemau pleidleisio dros y Rhyngrwyd a thrwy'r post yn ategu'r broses hon. Gofynnodd y Cadeirydd i'r Athro Sunderland dynnu'r adroddiad at sylw'r pwyllgor pe teimlai y byddai o ddiddordeb iddynt.

5.3 Codwyd y pwyntiau canlynol wrth drafod:

- Er mwyn trechu problemau mynediad, dylai awdurdodau lleol ystyried defnyddio dewis mwy arloesol o adeiladau, fel archfarchnadoedd. Gallai datblygiad technoleg gwybodaeth hefyd ategu dulliau pleidleisio traddodiadol.
- Roedd yn bwysig sicrhau cydbwysedd, mewn ardaloedd gwledig yn benodol, rhwng gwell mynediad corfforol i adeiladau a sicrhau bod gorsafoedd pleidleisio yn agos at bleidleiswyr lleol. Ni ddylid defnyddio problemau mynediad ac argaeledd systemau pleidleisio drwy'r post fel esgus

dros gau gorsafoedd pleidleisio.

- Byddai'r Ddeddf Gwahaniaethu ar sail Anabledd yn sicrhau bod mwy o adeiladau cyhoeddus yn hygyrch erbyn 2004 pan ddaw'r dyletswydd i wneud addasiadau ffisegol rhesymol i rym, er nad oedd y Ddeddf yn cynnwys darpariaethau penodol ar gyfer gorsafoedd pleidleisio.
- Dylai swyddogion etholiadau a chlercod pleidleisio fod yn fwy ymwybodol o anghenion pobl anabl fel rhan o raglen hyfforddiant.
- Dylid cynllunio mynediad i orsafoedd pleidleisio yn gywir cyn etholiadau'r Cynulliad yn 2003. Gellid parhau â'r blaen gynllunio hwn yn ystod cyfnodau etholiadau lleol a chyffredinol. Dylid sicrhau hefyd bod maniffestos y pleidiau gwleidyddol ar gyfer etholiadau'r Cynulliad ar gael mewn fformatau hygyrch.
- Byddai'r broses o ddyrannu arian i sicrhau bod gorsafoedd pleidleisio yn hygyrch i bawb yn dibynnu ar newid agwedd tuag at broblemau cyfredol.

5.4 Cytunwyd ar y canlynol:

- Byddai Glyn Mathias, cynrychiolydd Cymru y Comisiwn Etholiadol, a chynrychiolydd o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLlLC) yn cael gwahoddiad i fynychu'r cyfarfod nesaf (**pwynt gweithredu**).
- Byddai'r DRC yn trefnu i weithio gyda CLlLC i ddatblygu rhestr wirio i gynorthwyo awdurdodau lleol ar yr arfer gorau o ran mynediad i orsafoedd pleidleisio. Byddai'r rhestr wirio yn cael ei thrafod yn un o gyfarfodydd y pwyllgor yn y dyfodol (**pwynt gweithredu**).
- Byddai'r DRC, gydag Anabledd Cymru, yn ystyried y posibilrwydd o fonitro hygyrchedd gorsafoedd pleidleisio ar gyfer etholiadau'r Cynulliad yn 2003 (**pwynt gweithredu**).
- Byddai papur ar drefniadau'r Cynulliad ar gyfer yr etholiadau yn 2003 yn cael ei gomisiynu ar gyfer y cyfarfod nesaf (**pwynt gweithredu**).

Eitem 6: Cyfarwyddebau Cyflogaeth a Hil

Papur: EOC-02-02(p.5)

6.1 Cododd y pwyllgor y pwyntiau canlynol wrth drafod y papur:

- Byddai angen ystyried effaith y cyfarwyddebau ar ddeddfwriaeth bresennol y DU.
- Byddai'n bwysig cynnal trafodaethau gyda'r rheini y byddai'r gyfarwyddeb yn effeithio arnynt. Dylai ymateb y pwyllgor fod ar gael i'w ystyried gan sefydliadau eraill yng Nghymru.

6.2 Cytunodd y pwyllgor ar y canlynol:

- Pe derbyniwyd y cynigion ar gyfer sefydlu'r Tasglu Cydraddoldeb, dylai'r Cynulliad geisio cael ei gynrychioli ar y corff.
- Cytunodd y pwyllgor y dylai ei ymateb gynnwys cydnabyddiaeth y gallai problemau godi o ran cystadleuaeth rhwng hawliau dilys cyfwerth. Gofynnodd y Cadeirydd i ymateb y pwyllgor gael ei

ddiwygio i gynnwys y gydnabyddiaeth hon a'i ddosbarthu i'r Aelodau ei ystyried erbyn 8 Mawrth 2002 (**pwynt gweithredu**).

6.3 Cytunodd y Cadeirydd i ddosbarthu unrhyw wybodaeth y byddai'n ei derbyn gan yr EOC ar agweddau cyfeiriadedd rhywiol y cyfarwyddebau i'r aelodau (**pwynt gweithredu**).

Eitem 7: Cofnodion y cyfarfod blaenorol

Papur: EOC-01-02(min)

7.1 Cytunwyd ar gofnodion y cyfarfod blaenorol. Cytunodd y Cadeirydd i ailddosbarthu llythyr gan yr Ysgrifennydd Parhaol yn cwmpasu'r wybodaeth y gofynnwyd amdani yn y cyfarfod ar 30 Ionawr 2002 ar Gynllun Gweithredu Adroddiad McKenzie. Gofynnodd y pwyllgor hefyd am ddiweddariad byr ar y cynnydd o ran trafodaethau gyda'r staff ar gyfer y cyfarfod nesaf (**pwynt gweithredu**).

Daeth y cyfarfod i ben am 11.55am.